

Warszawa, 15 lutego 2007 r.

RZECZPOSPOLITA POLSKA

Rzecznik Praw Obywatelskich

RPO-548840-II/07/PS

00-090 Warszawa Tel. centr. 0-22 551 77 00
Al. Solidarności 77 Fax 0-22 827 64 53

**Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości -
Prokurator Generalny
Warszawa**

Szanowny Panie Ministrze,

W wystąpieniu z dnia 10 października 2003 r. Rzecznik Praw Obywatelskich przedstawił Ministrowi Sprawiedliwości - Prokuratorowi Generalnemu problem dostępu do akt postępowania przygotowawczego dla stron tego postępowania, w tym dla obrońców.

W wystąpieniu tym Rzecznik podniósł, iż przepis art. 156 § 5 Kpk określa zasadę niejawności akt sprawy w postępowaniu przygotowawczym (w przeciwieństwie do postępowania sądowego) i fakultatywności udostępniania stronom tych akt. Odmowa wglądu w akta sprawy nie może obejmować protokołów czynności, w których strona uczestniczyła lub miała prawo uczestniczyć, jak również dokumentu pochodzącego od niej lub sporządzonego z jej udziałem (art. 157 § 3 Kpk). Kodeks postępowania karnego nie reguluje w żaden sposób podstaw odmowy udostępnienia akt sprawy. Odmawiając dostępu do akt prokuratorzy podnoszą najczęściej - jako argument uzasadniający decyzję - charakter śledztwa i dobro postępowania przygotowawczego a także fakt, iż jawność postępowania nie może kolidować z zadaniami postępowania przygotowawczego określonymi w art. 297 Kpk.

Uzasadnienia tego rodzaju nie wynikają jednakże z jakichkolwiek uregulowań prawnych Z brzmienia art. 156 § 5 Kpk w żaden sposób nie wynika, aby odmowa wglądu była dopuszczalna tylko w wyjątkowych przypadkach.

W istocie podejrzany i jego obrońca nawet w przypadku odmowy udostępnienia akt postępowania przygotowawczego nie są całkowicie pozbawieni wiedzy na temat materiału dowodowego zgromadzonego przeciwko podejrzanemu. Zgodnie z art. 313 § 2 Kpk, postanowienie o przedstawieniu zarzutów zawiera dokładne określenie zarzucanego podejrzanemu czynu i jego kwalifikacji prawnej. Podejrzany może żądać podania mu ustnie podstaw zarzutów, a także sporządzenia uzasadnienia na piśmie, o czym należy go pouczyć. Uzasadnienie to doręcza się podejrzanemu i obrońcy w terminie 14 dni (art. 313 § 3 Kpk) i winno ono w szczególności wskazywać, jakie fakty i dowody zostały przyjęte za podstawę zarzutów (art. 313 § 4 Kpk). Podejrzany, który składa zażalenie na postanowienie o zastosowaniu tymczasowego aresztowania, dysponuje treścią tego postanowienia oraz jego uzasadnieniem, które powinno zawierać przedstawienie dowodów, świadczących o popełnieniu przez niego przestępstwa oraz przytoczenie okoliczności wskazujących na istnienie podstawy i konieczności zastosowania środka zapobiegawczego; należy ponadto wyjaśnić, dlaczego nie uznano za wystarczające zastosowanie innego środka zapobiegawczego (art. 251 § 3 Kpk).

Należy jednak podkreślić, iż wiedza podejrzanego lub jego obrońcy o faktach i dowodach stanowiących podstawę do wydania postanowienia o przedstawieniu zarzutów oraz postanowienia o zastosowaniu lub przedłużeniu tymczasowego aresztowania oparta jedynie na uzasadnieniach tych postanowień, jest z konieczności wiedzą ułomną. W uzasadnieniach bowiem organy prowadzące postępowanie karne przedstawiają własną ocenę zgromadzonych dowodów, jako podstawę do wydania określonych decyzji procesowych. W przypadku gdy podejrzany i jego obrońca nie mogli zapoznać się bezpośrednio z tymi dowodami mają iluzoryczne możliwości podjęcia skutecznej polemiki z oceną tych dowodów, a tym samym ograniczone - de

facto - prawo do przedstawienia w zażaleniu na postanowienie w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania odmiennego stanowiska.

Tym samym, nawet jeśli podejrzany lub jego obrońca uczestniczą w posiedzeniu sądu w przedmiocie stosowania tymczasowego aresztowania, ich pozycja - w porównaniu z prokuratorem znającym całokształt dowodów w sprawie - jest słabsza; nie znając bowiem zgromadzonego materiału nie mogą kwestionować wniosków wysnuwanych z niego w odniesieniu do potrzeby stosowania aresztu przez urząd prokuratorski. Naruszona zostaje zatem zasada „równości broni”, wynikająca z art. 45 ust. 1 i art. 42 ust. 2 Konstytucji RP oraz z art. 6 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności.

Rzecznik odniósł się również do europejskich standardów w zakresie dostępu tymczasowo aresztowanego podejrzanego do akt sprawy, zawartych w szczególności w art. 5 ust. 4 oraz art. 6 Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności (Dz.U. z 1993 nr 61, poz. 284 z późn. zmianami) oraz orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Mianowicie w wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z 25.06.2002 r. w sprawie Migoń przeciwko Polsce (ETPC 24244/94) stwierdzono naruszenie art. 5 § 4 Konwencji.

Powyższe orzeczenie zapadło na tle następującego stanu faktycznego. Otóż pozbawionemu wolności podejrzanemu i jego obrońcy prokurator odmawiał dostępu do akt postępowania przygotowawczego od momentu tymczasowego aresztowania tj. od 15.10.1993 do 5.7.1994. (§82 wyroku). W momencie składania zażalenia na zastosowanie tymczasowego aresztowania podejrzany czerpał wiedzę i argumenty do podważenia zasadności stosowania tego środka jedynie z postanowienia o przedstawieniu zarzutów i postanowienia o zastosowaniu tymczasowego aresztowania (§83 wyroku). Sąd przedłużając

dwukrotnie stosowanie tymczasowego aresztowania powoływał się na dokumenty i dowody, do których obrona nie miała dostępu (§85 wyroku).

W związku z powyższym Trybunał uznał, że dokumenty udostępnione skarżącemu nie stanowiły wystarczającej podstawy dla ustosunkowania się do argumentów prokuratora wnioskującego o przedłużenie tymczasowego aresztowania i sądów, które o przedłużeniu stosowania tego środka decydowały, a tym samym nie zapewniały skutecznej obrony podejrzanemu w postępowaniu o przedłużenie tymczasowego aresztowania, zwłaszcza w świetle postępów śledztwa, ujawniającego nowe dowody (§86 wyroku). Trybunał stwierdził ponadto, iż: „Sąd rozpatrujący odwołanie od decyzji w przedmiocie zastosowania aresztu tymczasowego musi zapewnić przestrzeganie gwarancji w zakresie procedury sądowej. W związku z tym, postępowanie musi mieć charakter kontradyktoryjny i zapewniać w sposób wystarczający "równość broni" między stronami: prokuratorem i osobą aresztowaną." (§68 wyroku).

W ocenie Trybunału z potrzeby zagwarantowania przeprowadzenia skutecznego śledztwa może wynikać konieczność utrzymania w tajemnicy części zebranych podczas śledztwa informacji w celu zapobiegnięcia wpływaniu na dowody przez podejrzanych i zakłócaniu przebiegu procesu. Jednakże, ów słuszny skądinąd cel nie może zostać osiągnięty kosztem istotnych ograniczeń praw do obrony. W związku z tym, informacje ważne z punktu widzenia oceny zgodności z prawem aresztowania danej osoby należy udostępnić we właściwy sposób obrońcy podejrzanego (§80 wyroku).

Należy podkreślić, iż pogląd Trybunału zawarty w sprawie Migoń przeciwko Polsce był już wcześniej prezentowany w wyrokach dotyczących spraw: *Lamy przeciwko Belgii z dnia 30 marca 1989 r. (Nr 10444/83, § 29)*, *Schops przeciwko Niemcom z dnia 13 lutego 2001 r. (Nr 25116/94, § 44)*; *Garda Aha przeciwko Niemcom z dnia 13 lutego 2001 r. (Nr 23541/94, § 39)*; *Lietzow przeciwko Niemcom z dnia 13 lutego 2001 r. (Nr 24479/94, § 44)*.

W przypadkach, w których podejrzany jest tymczasowo aresztowany i przez cały czas odmawia mu się dostępu do akt postępowania przygotowawczego, w tym w szczególności do tej części materiału dowodowego, która stanowi podstawę faktyczną przedłużania stosowania tymczasowego aresztowania, na którą powołują się sądy, prawdopodobne jest zatem dalsze stwierdzanie naruszeń standardów rzetelnego procedowania wymaganych na gruncie art. 5 § 4 Konwencji.

W przedstawionej sytuacji, Rzecznik postulował podjęcie kroków zmierzających do wprowadzenia do Kodeksu postępowania karnego uregulowania nakładającego na organy postępowania obowiązek umożliwienia tymczasowo aresztowanemu podejrzanemu oraz jego obrońcy zapoznania się z materiałami postępowania przygotowawczego, na których oparta została decyzja o zastosowaniu lub przedłużeniu stosowania tego środka.

W odpowiedzi z dnia 29 grudnia 2003 r. na powyższe wystąpienie Zastępca Prokuratora Generalnego podzielił pogląd Rzecznika, co do potrzeby zapewnienia obrońcy i podejrzanemu dostępu do akt postępowania przygotowawczego, jeżeli może to nastąpić bez wyrządzenia istotnej szkody interesom prowadzonego śledztwa lub dochodzenia i respektowania wypracowanych w tym zakresie standardów europejskich. Uznał jednocześnie, iż zmiana praktyki w tym zakresie nie wymaga zmian legislacyjnych i poinformował o skierowaniu do prokuratorów apelacyjnych pisma z dnia 22 grudnia 2003 r., w którym polecono spowodowanie zmianę dotychczasowej praktyki.

Z otrzymywanych przeze mnie sygnałów wynika, iż w dalszym ciągu zdarzają się przypadki, kiedy obrońca nie uzyskuje możliwości wglądu w akta postępowania przygotowawczego. Wydaje się, iż sytuacja taka skłania do ponownego rozważenia potrzeby zmiany przepisów w omawianym zakresie, względnie podjęcia działań zmierzających do wyegzekwowania poleceń zawartych w wspomnianym piśmie skierowanym do prokuratorów apelacyjnych.

Zarzut taki podniosła, między innymi, w skierowanym do Rzecznika wniosku adw. Elżbieta K. W swoim piśmie, adresowanym do „Gazety Wyborczej” i przesłanym do wiadomości Rzecznika opisała także przypadek naruszenia przez prokuratora obowiązku przedstawienia sądowi wniosku o przedłużenie tymczasowego aresztowania nie później niż 14 dni przed upływem terminu dotychczasowego stosowania tego środka. Jak wynika z załączonego przez nią postanowienia Sądu Rejonowego w Cz. z dnia 22 grudnia 2006 r. (kserokopia w załączeniu) wniosek Prokuratora Apelacyjnego w K. o przedłużenie tymczasowego aresztowania wpłynął do Sądu w dniu 20 grudnia 2006 r., na 8 dni przed upływem terminu, na jaki aresztowania zostało zastosowane. Mając na uwadze obszerność materiałów sprawy -jak twierdzi wnioskodawczyni liczącej w czasie skierowania przedmiotowego wniosku 94 tomy - należy zgodzić się z twierdzeniem, iż możliwości sędziego zaznajomienia się z aktami postępowania i wyrobienia sobie poglądu w przedmiocie istnienia przesłanek przedłużenia stosowania najsurowszego środka zapobiegawczego, była iluzoryczna. Nie od rzeczy będzie wskazanie w tym miejscu, iż o przedłużeniu aresztu w decydował asesor.

Przedstawiając powyższe problemy zwracam się z uprzejmą prośbą o przeanalizowanie ich zarówno w aspekcie generalnym jak i indywidualnym i poinformowanie Rzecznika o zajęтым stanowisku i ewentualnie podjętych działaniach.

W załączeniu uprzejmie przedstawiam kopie pism nadesłanych Rzecznikowi przez adw. Elżbieta K. i kserokopię postanowienia Sądu Rejonowego w Cz.

Załącz. 3

Z upoważnienia
Rzecznika Praw Obywatelskich

/-/ Stanisław Trociuk
Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich